

CepKitapları 15^{yi}

MÜSTAKİL SANAYİCİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

AB

Müzakere Sürecine İlişkin

**MÜSİAD'IN
Değerlendirme
ve
Önerileri**

(2)

MÜSİAD Cep Kitapları : 19

ISBN: 975-7215-56-2

© 2004, Her hakkı mahfuzdur.

MÜSİAD'dan izin alınmak veya MÜSİAD kaynak gösterilmek suretiyle alıntı yapılabilir.

Bu çalışma, MÜSİAD Araştırmalar ve Yayın Komisyonu Yönetiminde
MÜSİAD Ekonomi Danışma Kurulu tarafından hazırlanmıştır.

Redaksiyon

Olca Yazıcı

Kapak

Bilge

İç düzen

Yasemin Yentur

Baskı, Cilt

Bilge Matbaacılık

Mart 2005, İstanbul

İÇİNDEKİLER

MÜSİAD'IN 17 ARALIK 2004 BRÜKSEL AVRUPA KONSEYİ KARARLARI VE 3 EKİM 2005 MÜZAKERELERİNİN GELECEĞİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLERİ	5
TÜRKİYE - AB İLİŞKİLERİNDEKİ ÖNEMLİ KİLOMETRE TAŞLARI	6
17 ARALIK'A GİDEN YOL	8
17 ARALIK 2004 BRÜKSEL ZİRVESİ SONUÇLARI	10
Kıbrıs Sorunu	10
Kalıcı Sınırlandırmalar / Kısıtlamalar Meselesi	12
Serbest Dolaşım Sorunu	13
Yapısal Fonlar ve Tarım Sorunu	14
AB'nin Hazım Problemi	15
3 Ekim 2005 Müzakere Çerçevesi ve Süreci Sorunu	16
Müzakerelerin Ucunun Açık Olması Sorunu	17
Müzakerelerin Askıya Alınabilirliği Sorunu	18
İyi Komşuluk ve Ege Sorunu	19
Avrupa Parlamentosu'nun 15 Aralık 2004 Bildirisine Göndermede Bulunulması	20
MÜZAKERELER SIRASINDA KARŞILAŞILMASI	
MUHTEMEL SORUNLAR VE POTANSİYEL KRİZLER	21
Kıbrıs	21
Ege	21
Ermenistan	22
FRANSA VE ALMANYA'DA İÇ POLİTİKA	
DEĞİŞİKLİKLERİ İHTİMALİ	24
Almanya	24
Fransa	25
Referandum Meselesi	26
AB'nin Geleceği Konusundaki Belirsizlik	26
İç Politikada Zorluklar	27
ÖNERİLER	29
Genel Hususlar	29
Müzakere Süreci ile İlgili Olanlar	31

MÜSİAD'IN 17 ARALIK 2004 BRÜKSEL AVRUPA KONSEYİ KARARLARI VE 3 EKİM 2005 MÜZAKERELERİNİN GELECEĞİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLERİ

Avrupa Birliği (AB) ile sağlıklı bir entegrasyon, Türkiye'nin millî menfaatleri açısından arzulanan bir husustur. Bu konuda önemli bir kilometre taşı olan 17 Aralık 2004 kararları kamuoyunda çokça tartışıldı. Aşağıda analiz ettiğimiz gibi, kararı tamamıyla iyi veya kötü olarak değerlendirmek akademik bir yaklaşım değil. Bu çalışmada, Brüksel Zirvesi'nin kararları objektif bir bakış açısıyla değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Türkiye-AB ilişkileri uzun süredir tartışılmaktadır. Yalnız bir konunun kamuoyunda tartışılması demek, o konu hakkında tartışan kesimlerin enine boyuna bilgi sahibi olduğu anlamına gelmiyor. Çokça tartışılmış olmasına rağmen, genelde kamuoyunda Türkiye-AB ilişkileri çerçevesinde bilgi eksikliği bulunmaktadır. İşte bu mütevazı çalışma, Türkiye-AB ilişkilerinin önemli bir kilometre taşı olan 17 Aralık 2004 Brüksel Zirvesi kararlarını ve 3 Ekim 2005'te başlaması beklenen müzakerelerin geleceğine ilişkin bilgi boşluğunu belli ölçüde gidermek maksadıyla MÜSİAD tarafından hazırlanmıştır.

TÜRKİYE - AB İLİŞKİLERİNDEKİ ÖNEMLİ KİLOMETRE TAŞLARI

Türkiye-AB ilişkilerini 1963 Ankara Ortaklık Anlaşması ile başlatmak, çoğu zaman Türkiye-AB ilişkilerinin incelendiği çalışmaların ortak noktasını oluşturmaktadır. Gerçekten de Türkiye'nin 1959 yılında müracaat ettiği ortaklık anlaşmasını, 1963 tarihinde imzaladığı bir vakıdır. Ancak, bu ilişkilerin arka planında, Türklerin 18. yüz yıldan beri Avrupa-lılaşma/ Batılılaşma yoluyla modernleşme çabası yer almaktadır. Buna göre, 150 yıl önceki Osmanlı devlet adamlarının yapmaya çalıştıklarıyla, 17 Aralık'ta modern Türkiye'yi temsil eden devlet adamlarının yapmaya çalıştıkları arasında işin esası bakımından çok büyük farklılıklar yoktur. Her iki dönemde de yapılmaya çalışılan esasen, Avrupa'ya daha fazla yaklaşarak, ülkenin modernleşmesi, zenginleşmesi ve güçlenmesinin gerçekleştirilmesidir.

Bu hedef içerisinde, Türkiye-AB ilişkilerinin bir kaç dönüm noktası var. Yukarıda da ifade edildiği gibi, Türkiye 1959 tarihinde ortaklık için müracaat etmiş, fakat buna karşılık anlaşma ancak 1963 yılında imzalanarak, 1964 yılında hayata geçirilmiştir. Bu tarihten 23 yıl sonra ise Türkiye 1987 yılında Topluluğa tam üyelik için müracaat etmiştir. Bu müracaatı değerlendiren Topluluk yetkilileri, Türkiye'yi üye olmak için ehil sayarlarken, o an itibariyle Türkiye'nin de, Topluluğun da entegrasyona hazır olmadığı kanaatine varmışlar. Neticede, Türkiye'nin müracaatı 1989 yılında rafa kaldırılmıştır. 1996'da Gümrük Birliği AB ile Türkiye

arasında uygulamaya konulmuştur. 1999 Helsinki Zirvesi'nde alınan aday üyelik kararıyla birlikte, üyelik müracaatı raftan indirilmiş ve ilk kez AB, Türkiye'ye resmen üyelik perspektifi sunmuştur. Bu anlamda, 1999 Helsinki Zirvesi Türkiye-AB ilişkilerinde bir dönüm noktasını teşkil etmektedir. Benzer şekilde, 2004 yılının 17 Aralık tarihinde alınan ve bu çalışmanın konusunu teşkil eden Zirve sonucu da, Türkiye-AB ilişkileri açısından yeni bir dönüm noktasını oluşturmaktadır.

17 ARALIK'A GİDEN YOL

6 Ekim 2004 tarihinde AB Komisyonu 17 Aralık kararlarını oluşturan İlerleme Raporunu yayınlamıştı. Bu rapora göre, Türkiye, yeterli derece-
de Kopenhag kriterlerini yerine getirmiştir. Bunun için de, daha önce ve-
rilen sözler çerçevesinde Türkiye ile müzakerelerin başlaması artık siya-
seten kaçınılmaz olmuştur.

Kamuoyunda tartışılmaya başlanan rapordaki bazı hususlar şunlardı:
Türkiye ile müzakere sürecinin ucunun açık olması; sürecin 'ciddi ve
sürekli' insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü prensiplerinin
ihlâl edilmesi durumunda durdurulması; serbest dolaşıma getirilecek
daimi sınırlandırmalar. Bu rapora güçlü bir şekilde konulan yukarıdaki
rezervler, AB ülkelerindeki 'Türk korkusunu' bir derece de olsa izale
edebilmek için iliştilirilmiş olsa da, AB'nin 1999 Helsinki Zirvesi'nde ve
daha sonra bir çok kez ifade ettiği Türkiye'ye diğer aday ülkelere davra-
nıldığı gibi davranılacağı ve ayrımcılık yapılmayacağı sözü unutulmuş gi-
bi görünmektedir.

17 Aralık tarihine kadar, Türkiye-AB ilişkileri sadece Türkiye kamuoyun-
da değil, dünyanın bir çok yerinde tartışılan en popüler konulardan biri
haline geldi. AB ülkeleri Türkiye sorununu nasıl gözeceklerine tam ola-
rak karar verebilmiş değillerdi. Bu konuda, AB ülkelerinin karar verici-
leri arasında büyük bir bölünme yaşanmaktaydı. Türkiye'nin AB'ye tam
üye olmaması gerektiği fikrini ileri süren koalisyon açısından (örneğin
Avusturya, Danimarka, Fransa ve Hollanda) Türkiye'ye AB üyeliğinin ve-

rilmesi, bir bakıma AB projesinin sonu anlamına gelebilirdi. Türkiye'nin AB'ye üye olarak dahil olması gerektiğini ileri sürenler ise (Almanya, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İtalya, Polonya ve Portekiz) Türkiye'nin üyeliği durumunda Avrupa'nın güvenliğinin daha iyi sağlanabileceğini, AB'nin uluslararası ilişkilerde daha etkin olabileceğini düşünmekteydiler. Her iki koalisyonun mutabık olduğu nokta ise, Türkiye'nin şu veya bu şekilde, 'AB limanında demirlemiş' halde kalması gerektiği fikriydi.

17 ARALIK 2004 BRÜKSEL ZİRVESİ SONUÇLARI

Türkiye 17 Aralık 2004 tarihinde Brüksel'de yapılan görüşmelere kilitlenmiş ve yapılan sıkı tartışmalar neticesinde Zirve kararı açıklanmıştır. Aşağıda daha detaylı olarak ele alacağımız Zirve kararları, Türkiye'de hararetle tartışmalara yol açmıştır. Zirve kararlarına yaklaşma bakımından Türkiye'de üç gruptan bahsedilebilir: Türkiye'nin şu ya da bu şekilde AB ile müzakerelere başlayacağını kesinleştirdiğini, dolayısıyla Türkiye'nin AB üyeliği sürecine girdiğini ifade eden gruba göre, mesele buydu ve bundan ötesi sadece teferruattı. Bu gruba göre, asıl stratejik hedef üzerinde yoğunlaşmalı, detaylarda boğulmamalıydı. Diğer bir gruba göre 17 Aralık AB Konseyi kararları Türkiye için bir fiyaskodan başka bir şey değildi. Üçüncü bir gruba göre ise alınan kararları siyah-beyaz şeklinde düşünmek doğru değil. 'Şeytan ayrıntıda gizlidir.' Kısaca belirttiğimiz görüşler içerisinde, en sağlıklısının üçüncü sıradaki görüş olduğunu düşüncesindeyiz. Buna göre, 17 Aralık 2004 kararları Türkiye'nin AB üyeliği müzakerelerine başlamasına imkân tanıdığı için çok önemlidir; ancak kararlar arasında, şayet tedbir alınmazsa, Türkiye'nin millî menfaatlerine zarar verebilecek noktalar bulunmaktadır.

KIBRIS SORUNU

17 Aralık Zirvesi'nde bilindiği gibi Türk ve AB delegasyonu Kıbrıs konusunda âdeta kilitlenmiş vaziyetteydi. Türkiye'den istenen, artık resmen AB üyesi olmuş Güney Kıbrıs Rum Yönetimini (GKRY)'nin Kıbrıs'ın bütününe temsil ettiğini onaylamasıydı. 17 Aralık Brüksel Konseyi kararla-

rının 19. paragrafı esasen doğrudan doğruya Kıbrıs sorunu ile ilgili değil. Ancak, AB'nin 1963 Ankara Anlaşması'nın GKRY'yi ve diğer 9 yeni AB üyesini kapsayacak şekilde genişletilmesi isteğinin dolaylı da olsa, GKRY'nin Türkiye tarafından tanınması anlamına gelip gelmediği meselesine yol açmıştır. Türkiye'nin, GKRY'yi adanın bütününe temsilen tanınması mümkün değil. Böyle bir tanıma, Türkiye'nin 1974'den buyana yaptığı tüm eylemleri ve KKTC'nin varlığını reddetmesi anlamına gelecektir ki, böyle bir kararı hiç bir Türk hükümetinin vermesi mümkün görünmemektedir. Ancak, 19. paragraftan anlaşılan Türkiye'nin 3 Ekim 2005 tarihinde müzakereler "gerçekten" başlamadan önce, Ankara Anlaşması'nı GKRY'yi kapsayacak şekilde genişletmeye razı olduğu yönündedir. Türkiye ve AB yetkilileri bunun GKRY'nin Türkiye tarafından tanındığı anlamına gelmediğini deklere etmişlerdir. Gerçekten de, uluslararası hukuk açısından bu imza, Türkiye'nin GKRY'yi tanıdığı anlamına gelmemektedir. Ne var ki, maalesef sorun burada bitmemektedir.

Öyle görünüyor ki Türkiye, Kıbrıs konusunda stratejik üstünlüğü, AB'nin GKRY'yi Kıbrıs sorunu çözülmeden de bünyesine alabileceğini Aralık 1999'da Helsinki Zirvesi'nde ilan ettiğinde, Rum kesimine kaptırmıştır. Bunda, Türk yetkililerin kabahatinden ziyade, AB'nin ahlâken ve siyaseten yanlış olan kararı etkili olmuştur. Kıbrıs'ın iki kesimindeki 26 Nisan 2004 referandumu Türkiye açısından taktik bir başarıydı. Uluslararası arenada sürekli olarak problemin kaynağı gibi gösterilen Türk tarafı, anlaşmadan yana tavır aldığını, asıl sorunlu kesimin Rum tarafı olduğunu dünyaya göstermiştir. Ancak, müzakere süreci içinde müzakere edilecek her bir konu başlığının (chapter) tamamlanarak yeni bir konuya geçilmesinde, GKRY'nin de olurunun alınması gerçeği, Türkiye'yi AB ile ilişkilerinde zor duruma düşürmüştür. Türkiye'nin, Kıbrıs sorunu hâll edilmeden, AB ile ilişkilerini sağlıklı yürütmesi çok zor görünüyor. Ancak,

Türkiye'nin bu çerçevede Annan Planı'ndan geriye dönmesi, millî menfaatler açısından uygun olmayacak. Türkiye'nin meseleyi, AB çerçevesinde değil de, BM çerçevesi ve Annan Planı ekseninde çözmeye çalışmasını, yine iyi çözüm arayışı çerçevesinde değerlendirmek gerekir.

AB'nin Kıbrıs konusundaki ısrarı, bazıları için taktik olarak nitelendirilmektedir. Bu şekilde düşünenlere göre, Türkiye'nin üyeliği konusunda zaten isteksiz olan AB ülkeleri, bu yönde yeni bahaneler bularak, Türkiye'nin üyeliğini sürekli öte bir tarihe ertelemektedirler. Doğru ya da yanlış, AB karar alıcılarının Brüksel Zirvesi'nde daha önce sıkça ifade ettikleri Kıbrıs'ın AB'ye giriş için bir ön şart olmadığı yönündeki ifadelerinin, doğru olmadığı bir vakıa olarak karşımıza çıkmaktadır.

KALICI SINIRLANDIRMALAR/KISITLAMALAR MESELESİ

Çokça tartışılan bu konuda hâlâ bazı belirsizlikler bulunmakla birlikte, kalıcı sınırlandırmaların AB tarafından ifade edilmesi, daha önceki genişlemelerde vukuu bulmamıştı. Bu bakımdan konu hakkında dikkat çekilmesi gereken önemli bir husus, AB'nin yine sözünde durmadığı gerçeğidir. Çünkü, daha önce de ifade edildiği üzere, AB 1999 Helsinki Zirvesi'nde, diğer Merkezî ve Doğu Avrupa Ülkeleri'ne (MDAÜ) nasıl davrandıysa, Türkiye'ye de aynı şekilde davranacağına dair söz vermişti.

17 Aralık belgesinin doğrudan Türkiye ile ilgili kısmında esasen bu kısıtlamalardan bahsedilmemektedir. Anlaşıldığı kadarıyla, 17 Aralık Brüksel Zirve sonuçlarının 23. paragrafını oluşturan ifadeler, daha önceki taslaklarda doğrudan Türkiye başlığının altında iken, Türk delegasyonunun itirazı üzerine 'Müzakere Çerçevesi' içerisine konulmuştur. Yine, Türkiye delegasyonunun çabaları ile daimi sınırlandırmaların belli oranda sulandırılması söz konusudur: Daimi kısıtlamalar yerine, daimi kısıtlamalar ihtimalinden bahsedilmesi gibi.

Ancak bu paragrafın sadece Türkiye için mi, yoksa Hırvatistan ve daha sonraki Batı Balkan ülkeleri gibi ülkeler için mi konulduğu, çok net görünmemektedir. 17 Aralık belgesinde Türkiye ile ilgili 22. paragrafın sonunda müzakerelerin 23. paragrafa uygun olarak yürütüleceği ifade edilirken, aynı ifadelerin Hırvatistan kısmında olmadığı görülüyor. 23. paragrafın Hırvatistan'a uygulanıp uygulanmayacağı belli değildir.

Her halükârda, daimi sınırlandırmaların Türkiye tarafından kabul edilmesi bu şartlar altında mümkün görünmüyor. Türkiye, 'imtiyazlı ortaklık' gibi üyelikten bir veya birkaç derece aşağıda olan hertürlü formülü kabul edilemez bulduğunu bir çok kez açıklamıştır. Daimi sınırlandırmalar, eğer değiştirilmezse, ismi konulmasa da, Türkiye için bir tür imtiyazlı ortaklığa veya ikinci sınıf üyeliğe yol açacaktır.

SERBEST DOLAŞIM SORUNU

AB, MDAÜ'ye yönelik olarak işgücünün serbest dolaşım haklarında, yapısal fonlar ve tarım fonlarından faydalanma konularında istisnalar önermişti. Ancak bu istisnalar kalıcı değil, geçiciydiler. Buna göre özellikle Almanya ve Avusturya, Doğu Avrupalı işçilerin 'istilâsına' maruz kalmamak için, 7 yıllık bir geçiş dönemi önermişlerdir. Buna göre 15'ler, yeni AB üyesi olmuş 10 ülkeye toplam 7 yıllık (2 + 3 + 2 gibi) sınırlandırmalar getirebilmektedir.

AB, Türkiye'nin nüfusundan korkmaktadır. Şu anda 82-3 milyon civarında olan Almanya'yı Türkiye, üye olması muhtemel 2015 yılında, nüfus bakımından yakalaması bekleniyor. 2015 yılından sonra ise, Türkiye'nin AB'nin nüfus bakımından en büyük ülkesi olması hesap ediliyor. Zannedilmektedir ki; Türkiye, AB'ye üye olur olmaz, Berlin kapılarına milyonlarca işsiz Türk yığılacak. Ancak, daha önceki İspanya ve Portekiz tecrübeleri, insanların kendilerine belirli imkânlar sağlandığı takdirde yaşa-

dıkları yurtları kolayca terk etmedikleri gibi, ülkelerinde refahın ve modernliğin artmasıyla birlikte daha önce diğer AB ülkelerine göç edenlerin tersine göç hareketi içine girdiklerini göstermektedir.

Ancak, sadece en fazla yedi yıllık süre için olsa dahi Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri, kişilerin serbest dolaşımları konusundaki sınırlandırmalara büyük bir tepki göstermiştir. Türkiye'nin daha ilk başta bu kalıcı sınırlandırmaları kabul etmesi mümkün görünmemektedir. Serbest dolaşım konusundaki sınırlandırmaların kalıcılığını kabul etmenin, otomatik olarak Türkiye'yi ikinci sınıf üye durumuna düşüreceği yolundaki iddialar doğrudur. Bu durum, aynı zamanda AB'nin geleneksel yapısının da sonu demektir. Bu şartlar altında gerçekçi olan, Türkiye'ye 10 sene gibi uzun sayılabilecek bir geçiş dönemi kabul edilebilir. Ancak, serbest dolaşıma kalıcı kısıtlamayı Türkiye kesinlikle kabul etmemelidir.

YAPISAL FONLAR VE TARIM SORUNU

Bilindiği gibi, Ortak Tarım Politikası ve Bölgesel Fonlar, AB'nin yıllık bütçesinin en büyük kısmını oluşturmaktadır. Almanya, İngiltere, Hollanda, İsveç ve Avusturya gibi ülkelerin baskısıyla MDAÜ'ye yapılacak tarımsal yardımların ya da çiftçilere yapılacak doğrudan ödemelerin diğer 15'ler gibi olması için, 2013'ü beklemlerine karar verilmiştir. Bu süre zarfında MDAÜ'ler tedricî bir artışla yapısal fonlardan ve tarım fonundan para alacak. Bütün bu kısıtlamaları kabul etmek istemeyen Polonya, bir ara AB'ye girme isteğinden vazgeçebileceğini dahi ifade etmiştir.

Türkiye'nin tarım alanında sorunlarının olduğu gerçektir. Türkiye'de istihdamın yüzde 34'ü tarımla uğraşırken, tarım kesiminin millî gelirden yüzde 12'lik bir pay alması, çarpıklığı ortaya koymaktadır. Türkiye'de hâlâ kadastronun tam olarak gerçekleşmediği sıkça ifade edilen bir gerçek. Türkiye'nin tarımda bu yapısal dönüşümü sağlıklı ve en az sıkıntılı bir

şekilde gerçekleştirmesi, kendi başına biraz zor gibi görünmektedir. Tarım konusu, hükümetin önünde halledilmesi en zor sorunlardan biri olarak durmaktadır. Türkiye'den, sadece kendi kıt kaynakları ile bu dönüşümü gerçekleştirmesi beklenmemeli.

Bu şartlar altında Türkiye tarım ve yapısal fonlar konusunda daimi sınırlandırmaları kabul edemez. Serbest dolaşım konusunda olduğu üzere, çok zorlama karşısında Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri için olduğu gibi geçici sınırlandırmaları kabul edebilir.

AB'NİN HAZIM PROBLEMİ

17 Aralık 2004 Brüksel Zirvesi kararları ile AB, eski bir konuyu hatırlayıp, tekrar ortaya koymuştur: Bu da, AB'nin hazım sorunudur. Soğuk Savaş'ın bitmesi ve Doğu Blok'unun ortadan kalkmasından hemen sonra AB'nin, MDAÜ'yü siyasî ve ekonomik dönüşümlere uğratmak için, 1993 Kopenhag Zirvesi'nde geliştirdiği Kopenhag kriterlerine ek olarak, bir de hazım kriterini ifade ettiği görülmüştür. Buna göre, aday bir ülkenin AB üyesi olabilmesi için bütün Kopenhag kriterlerini yerine getirmesi yetmez; ayrıca AB'nin ekonomik, siyasî ve sosyal açılardan aday ülkeyi bünyesine katmaya hazır olması gerekmektedir. Bu durum, 17 Aralık belgesinin 5. paragrafında tekrar dile getirilmiştir.

Bu paragraf her ne kadar genel bir başlık altında sunulsa da, Bulgaristan ve Romanya için, bu durum söz konusu olmadığına göre, konu Hırvatistan ve Türkiye'yi ilgilendiriyor demektir. 4.5 milyon nüfuslu bir Hırvatistan'ın hazımsızlık yapmayacağı gerçeğini göz önüne alırsak, 5. paragraf yine doğrudan doğruya Türkiye ile ilgilidir. Bu ve buna benzer ifadeler Türkiye'nin AB'ye karşı olan güvensizliğini artırmaktadır. Bir çok kişinin paylaştığı, "Üzerimize düşen bütün yükümlülükleri yerine getirsek dahi bunlar bizi almayacak" düşüncesi, hiç de yaban atılabilecek bir dü-

şünce değil. Öyle görünüyor ki, AB yetkilileri hazım konusunu, son bir emniyet supabı olarak ellerinde bulundurmak istemektedir.

Avrupa Birliği, Türk toplumu ile Avrupa toplumları arasında ortaya çıkabilecek kültürel uyumsuzluk alanlarını görmek istememekte veya bu uyumsuzluk alanlarını tam üyeliğin uzatılma sebebi olarak ortaya koya-bilmektedir. Avrupa birliği aynı müktesebata ait toplumlar arasındaki farklılığı, medeniyetler arasındaki farklılığı da kapsayacak şekilde geniş-letmediği sürece, 'Hristiyan birliği' olmaktan öte gidemeyecektir.

AB, Türkiye'ye verdiği sözü tutmamaktadır. 'Hazım kriteri' olarak ifade edilebilecek bu konu MDAÜ üyelik sürecinde çok ciddi olarak tekrar söz konusu devletlerin karşısına çıkmamıştır. Oysa AB, Türkiye'ye ayrımcı bir tavır içinde bulunmakta ve 1999'da Helsinki'de verdiği sözü yerine getirmemektedir.

Eğer, Avrupa Birliği'ni gerçek anlamda çoğulcu bir yapılanmaya zorlaya-maz veya inandıramaz isek, kurulan ilişkiler yürümeyecektir. Sadece Türk halkıyla AB ülkelerinin ilişkileri değil, çoğulculuk olmadığından do-layı, diğer üye ülkeler arasındaki ilişkiler de iyi yürümeyecek.

3 EKİM 2005 MÜZAKERE ÇERÇEVESİ VE SÜRECİ SORUNU

Brüksel Zirvesi sonucunun 23. paragrafı müzakerelerin temel yapısını ortaya koymaktadır. Daha önce 31. bölüm olarak düzenlenmiş olan AB müktesebatı (Acquis communautaire), Türkiye çerçevesi içinde daha fazla başlık (36 gibi) altında değerlendirilebilir. Teknik olarak müzake-re süreci Avrupa Komisyonu ile yürütülmektedir. Ancak, bir fasıla kapalı yeni bir fasıla açılırken, her defasında Hükümetlerarası Konferans denilen 25 üyeli kurumun karar alması gerekmektedir. Ancak bu kara-rın oy birliği gerektirdiği gerçeği, aklımıza hemen GKRY'yi getirmektedir.

Kötümser tahmine göre, Rum kesimi, Türkiye'yi Annan Planı'ndan daha geri bir formülasyona razı etmek için, bu veto gücünü her defasında kullanabilir, ki bu durum teknik bir konu olabilecek müzakere sürecinde büyük gerginliklerin yaşanabilmesi anlamına gelecek. Daha iyimser bir ihtimal ise, büyük devletlerin ve Yunanistan'ın bu konuda GKRY'yi denetim altına alabilecekleri gerçeğidir. Ancak, Almanya, Fransa ve İngiltere gibi büyük güçlerin bu konuda ne yapacaklarını tam olarak kestirebilmek mümkün olmayabilir. Öyle görünmektedir ki, başka devletler için teknik bir konu olan müzakere süreci, Türkiye için yine tansiyon yükseletici olaylara gebe görünüyor.

Diğer yandan, Türkiye için önerilen müzakere çerçevesi, diğer Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerine uygulanandan daha çetrefillidir. Benchmark ifadesi ile sadece müktesebata uyumu yeterli görünmeyecek, uygulamaya bakma ihtiyacı da ortaya çıkacaktır. Bu, müzakerelerin diğer ülkelere göre, teknik olarak, daha uzun ve daha yorucu olacağı anlamına geliyor. Müktesebatın, uygulamadaki durumunu tespit etmek, zaman alacak.

Türkiye-AB ilişkilerindeki en büyük sorun, güven sorunudur. Türkiye, AB'ye haklı olarak güvenmemektedir. Çünkü, daha önce verilen bir çok söz yerine getirilmemiştir. Türkiye binlerce sayfa tutan müktesebata büyük çabalar ve fedakârlıklar neticesinde uyum göstermiş olabilir. Hatta uygulamada da, AB'nin tatmin olacağı bir seviyeye gelinmiş olabilir. Fakat bu, AB'nin Türkiye'yi üye olarak kabul edeceği anlamına gelmemektedir. Çünkü, **'müzakerelerin ucu açıktır.'**

MÜZAKERELERİN UCUNUN AÇIK OLMASI SORUNU

Hazım kriteri yanında, bir diğer emniyet supabı olarak değerlendirilecek konu da, müzakerelerin ucunun açık olduğunun, altı çizilerek ifade edilmesidir. 23. maddenin beşinci paragrafının başlangıç cümlesi olarak

müzakerelerdeki ortak amacın üyelik olduğunun belirtilmesi, müzakerelere sürecinin ucu açık olduğu ifadesini yumuşatmaya yöneliktir. Bize göre, burada asıl rahatsız olunması gereken nokta, müzakerelerin ucunun tabiatı gereği açık olup olmaması değil, bu durumun Türkiye için altı çizilerek ifade edilmesidir.

Ucu açık müzakere ifadesinin altı çizilerek metne konulması yanında, aynı paragrafta aday ülkenin (ki burada biz Türkiye olarak değerlendiriyoruz) Kopenhag kriterleri çerçevesi içinde yükümlülüklerini yerine getirememesi durumunda, üyelik dışında bir formülle AB limanında tutulması gerektiği ifade edilmektedir. Bütün bu ifadeler, AB'nin kendi iç kamuoyunu rahatlatma maksadına yönelik olabilir. Ancak, bütün bunları değerlendirince, gittiğimiz süreçte, tam üyelikten eksik bir takım entegrasyon modelleri içinde kalma ihtimalinin hiç de, yabana atılacak bir ihtimal olmadığı gerçeği ile yüz yüze gelmekteyiz.

MÜZAKERELERİN ASKIYA ALINABİLİRLİĞİ SORUNU

17 Aralık Brüksel Zirvesi sonucunda demokrasi, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı ve hukukun üstünlüğü ilkelerinin ciddi ve sürekli ihlâli durumunda, üye devletlerin üçte birinin isteği ile ya da Komisyon kendi iradesiyle, müzakerelerin durdurulmasını gündeme getirilebilir. AB Konseyi vasıflı çoğunluk yöntemiyle görüşmelerin askıya alınmasına karar verebilir. Bize göre, bu konu diğer meseleler yanında önemsiz kalmaktadır. Zaten AB'nin, AB üyesi olamayan bir çok ülkeyle olan ilişkilerinde bu ve buna benzer insan hakları şartı bulunmaktadır. Daha da önemlisi, yukarıdaki ifade AB'nin demokrasi, temel özgürlükler ve hukukun üstünlüğü prensiplerine dayandığını söyleyen, Avrupa Birliği Antlaşması'nın 6. maddesi (Daha önceki F maddesi) ve bu prensiplerin AB üyesi bir ülke tarafından sürekli ve ciddi bir şekilde ihlâl edilmesi duru-

munda, bu ülkenin haklarının askıya alınabileceğini ifade eden, 7. maddesi (eski F.1 maddesi) ile benzerlikler göstermektedir. Ayrıca, daha önceki Katılım Ortaklığı Belgeleri ve diğer bir çok belgede, 'Conditionality' (Şartlılık) başlığı altında bu konu ele alınmıştır. Ancak, burada, dikkat çeken husus, Türkiye söz konusu olduğunda, bu konunun ayrıca Konsey kararları arasında ifade edilmesidir. Diğer ilginç bir nokta da, Kopenhag kriterlerinde 'azınlıkların korunması' hususunun mevcut olmamasıdır.

AB'nin insan hakları ve temel özgürlüklere saygı ile hukukun üstünlüğü ilkelerini savunma biçimi, Türk halkına yeterince inandırıcı gelmemektedir. Çünkü AB, Türkiye'de insan haklarını savunurken, sadece azınlıklar, dil konusu ve ruhban okulu gibi konuları gündeme getirmektedir. Fikir, ifade ve dinî inançlara göre yaşama hürriyetleri açısından Türk toplumunun ihtiyaçlarını ve beklentilerini bir bütün olarak görmemektedir. Sadece kendi müktesebatıyla ilgili olan konuları gündemine almakta, insan hakları ihlalleriyle ilgili diğer konuları yok saymaktadır.

İYİ KOMŞULUK VE EGE SORUNU

17 Aralık Brüksel Zirvesi kararlarının 20. paragrafı ismi net olarak konulmamış olsa da, Ege sorunudur. Paragraftaki iki nokta önemlidir: Türkiye'nin AB üyesi devletlerle olan sınır sorunlarının çözülmemesi giriş sürecini etkileyecektir. Açıkçası, Ege sorunu, Türkiye'nin AB üyeliği önünde engel olarak durmaktadır. İkinci nokta da, çözüm yeri olarak Lahay'deki Uluslararası Adalet Divanı (UAD) olarak gösterilmesidir. Esasen bu ifadelere benzer ifadeler, 1999 Helsinki Zirvesi sonuçlarının 4. paragrafında yer almıştı. Ancak, o zaman bu ifadeler bütün 13 aday ülke için dile getirilmişti. Bu bakımdan, 17 Aralık kararları doğrudan doğruya Türkiye'yi hedefe alması bakımından, belli bir 'olumsuzluk' taşımakta-

dır. Bu durumda, UAD ve Ege sorununun çözümlmesi, Yunanlılar ve GKRY tarafından Kıbrıs konusunda Türkiye aleyhine kullanabileceği bir kart olarak durmaktadır.

Türkiye'nin elverdiği ölçüde, Ege ve Kıbrıs gibi meselesini, AB'ye girme konusundan ayırmaya çalışması gerekmektedir. Aksi takdirde, AB bünyesinde olan Yunanistan ve GKRY karşısında, fazla bir başarı şansımız olmayacak.

AVRUPA PARLAMENTOSU'NUN 15 ARALIK 2004 BİLDİRİSİNE GÖNDERMEDE BULUNULMASI

Hollandalı Parlamenter Camiel Eurlings'in hazırladığı rapor, bilindiği üzere, Avrupa Parlamentosu (AP) tarafından 15 Aralık'ta parlamenterlerin şovuyla kabul edilmişti. Raporun Türkiye ile müzakerelere başlama çağrısında bulunması ve bir çok parlamenterin, Türkiye ve AB bayraklarını taşıyarak olumlu oy vermeleri, etkileyici bir manzara olarak karşımıza çıkmıştı. Ancak bu durum, rapordaki Türkiye aleyhine olan zehir zemberek ifadeleri görmemize engel olmamalı. 17 Aralık belgesi de, bu rapora göndermede bulunduğu için, rapordaki bir kaç husustan kısaca bahsetmek gerekir. Ermenistan ile iyi ilişkilerin kurulması ve bu ülke ile sınırların açılmasının gerekliliği yanında, rapor, 'Ermeni soykırımı' ifadesini kullanmaktan imtina etmemektedir. Sınırların kapalılığı konusu, 27. fasıla olan Ortak Savunma ve Dış Politika'da gündeme gelecektir.

Yine rapor, Türkiye'deki 'etnik ve dinî azınlıklardan' bahsetmektedir. Ayrıca AP, Türkiye'den, Güneydoğudaki husumetin bitmesi için, hükümetten silahlarını bırakmayı 'tercih' eden Kürt güçler ile uyuşma yolunda daha aktif olmasını istemektedir. Ayrıca, GKRY'nin tanınması gerekliliği de, ifade edilmektedir.

MÜZAKERELER SIRASINDA KARŞILAŞILMASI MUHTEMEL SORUNLAR VE POTANSİYEL KRİZLER

Yukarıda da bazılarına değindiğimiz gibi, Türkiye'nin bir kazaya uğramadan müzakerelere başlaması, çok önemli bir dönüm noktası olacaktır. Ancak, AB'nin en tartışmalı genişlemesi sayılan Türkiye'nin, AB ile müzakeresi çeşitli sorunlar ve krizler ihtiva edebilir. Bu yüzden, Türkiye'nin ihtimallere hazırlıklı olması gerekir.

KIBRIS

Tabii ki bu çerçevede, en yakın ve en kritik sorun, Kıbrıs'tır. AB'nin hatalı bir uygulamayla üyeliğe kabul ettiği GKRY, Kıbrıs konusundaki stratejik üstünlüğünü sonuna kadar kullanmaya ve Türk kesimini Annan Planı'ndan daha geri bir formülasyona zorlamaya çalışmaktadır. Tassos Papadopoulos, 20 Aralık'ta Financial Times'a yaptığı bir açıklamada, elinde Türkiye aleyhine kullanmaya hazır 62 (31 fasılının açılması ve kapanması için Hükümetlerarası konferansın oybirliği ile karar vermesi nedeniyle) veto olduğunu ifade etmiştir. Bazılarına göre, küçük bir GKRY'nin Türkiye-AB ilişkilerini baltalamasına, büyük devletler razı olmayacak. Doğru ya da yanlış, 62 veto her bir fasılada yükselen tansiyon anlamına gelecektir.

Son beş yıldır Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde bir bahar havasının yaşandığı doğrudur. Bundan ötürü, artık Ege konusunda çok büyük krizler yaşanmıyor. Ancak bu durum, Ege sorunun tekrar ortaya çıkmayacağı anlamına gelmiyor. Yukarıda da bahsedildiği gibi AB, Ege sorununun, Uluslararası Adalet Divanı'nda halledilmesini arzulamaktadır. Aslında, 1999 Helsinki Zirvesi'nde de buna benzer bir karar alınmış, eğer 2004'e kadar bu sorun çözülmezse UAD'ye gidilmesi AB tarafından tavsiye edilmişti. Fakat bu konunun üzerine fazla da gidilmemişti. Kıbrıs meselesinin çok hararetlenmesi durumunda, Yunanistan'ın bu durumu kullanması beklenebilir.

ERMENİSTAN

Yukarıda da ifade edildiği gibi, sözde Ermeni soykırımı iddiaları zaman zaman Avrupa Parlamentosu, Fransa ve Almanya gibi bazı Avrupa kurumları ve devletleri tarafından gündeme getirilmektedir. Son olarak, AP'nin 15 Aralık'ta kabul ettiği Türkiye raporunda ve Fransız dışişleri bakanının (Michel Barnier) ifade ettiği üzere, bu sorun müzakere süreci boyunca, müzakere ile hiç bir ilişkisi olmamasına rağmen, karşımıza çıkacaktır.

Benzer şekilde, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Komisyonu ve AB Konseyi bizden Ermenistan ile ilişkilerimizi düzeltmemizi ve kapalı olan Türkiye-Ermenistan sınırının açılmasını resmen talep etmektedir. Özellikle 27. fasıla olan Ortak Dış politika ilişkisi içinde bu mevzu tekrar tekrar gündeme gelecektir. Ancak, bu şartlarda sırf AB istiyor diye Ermenistan ile ilişkileri düzeltmeye kalkışmak, dost ve kardeş Azerbaycan'ı sırtından vurmak diye değerlendirilebilir. Ermenistan haksız yere Azerbaycan topraklarının yak-

laşık %20'sini işgal etmiştir. Bu meseleden dolayı, 8 milyonluk Azerbaycan'da 1 milyon civarında yersiz yurtsuz kalmış ve çoğu sefalet şartlarında yaşayan göçmenler bulunmaktadır. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi de, 25 Ocak 2005 tarihinde bu konuyu görüşmüş ve Ermenistan'ın saldırıganlığı bir kez daha ortaya konulmuştur. Burada yapılması gereken, bu meselenin Azerbaycan'da çok hassas bir konu olduğunu bilmek, ve Azerbaycan'ı incitmeden adım atmaya gayret etmektir.

FRANSA VE ALMANYA'DA İÇ POLİTİKA DEĞİŞİKLİKLERİ İHTİMALİ

ALMANYA

Türkiye'ye tam üyelik perspektifinin ve müzakere tarihinin verilmesinde Almanya'nın desteği çok önemlidir. Almanya'nın desteği İngiltere ile kıyaslanamaz. Çünkü, İngiltere'nin zaten AB'nin entegrasyon derinleşmesini engellemeye çalıştığı yönünde kötü bir şöhreti var. Türkiye'nin, AB ile ilişkilerinde Ekim 1998'de yapılan Almanya seçimleri neticesinde Gerhard Schröder'in başbakan olarak seçilmesinin ne kadar önemli olduğu hatırlanırsa, Almanya'nın ve Almanya seçimlerinin önemi daha iyi anlaşılabilir. Bu yüzden, Eylül 2006'da Almanya'da yapılacak genel seçim Türkiye-AB ilişkileri açısından çok önemli olabilir. Muhalefette bulunan muhafazakâr Hristiyan Demokratik Birlik Partisi (CDU) lideri Angela Merkel ve Hristiyan Sosyal Birlik Partisi (CSU) lideri Edmund Stoiber, ısrarla Türkiye'nin eşit şartlarda AB üyeliğine karşı çıkarak, Türkiye'ye imtiyazlı ortaklık önerisinde bulunmaktadır. Eylül 2002 seçimlerinden önce bu iki partiden oluşan ittifakın lideri konumundaki Stoiber, o zaman da, Türkiye'nin AB üyeliğine karşı şiddetli beyanatları olmuştu. Ancak seçimleri Schröder'in kazanmasıyla, var olan süreçte bir aksama meydana gelmemiştir. CDU/CSU'nun 2006'da iktidar olması durumunda, en azından müzakere sürecinin daha sıkıntılı geçeceğini tahmin etmek zor değil.

FRANSA

Almanya ile benzer bir durum, Fransa ile de yaşanmaktadır. Fransa'da da başkanlık seçimleri 2007'de yapılacak. 17 Aralık'ta Fransa'daki muhalefete rağmen, şu veya bu sebepten dolayı Türkiye'ye müzakere takviminin verilmesi gerektiğini söyleyen şu andaki Fransa başkanı Jacques Chirac'ın partisinin (UMP) lideri Nicolas Sarkozy'nin, Türkiye'nin AB üyeliği aleyhine pek çok beyanatu var. Sarkozy'nin, 2007'de Fransa Cumhurbaşkanı olabileceği bazı gözlemciler tarafından öngörülmektedir.

Bu durumda, 2006 ile 2007 yılları, Türkiye açısından sıkıntı verici yıllar olmaya adaydır. Yukarıda ifade edilen görüşlerin iktidara gelmesine rağmen Türkiye, yine de müzakerelerini sürdürebilir; ancak, ilişkilerin oldukça sert geçeceği de bir gerçek.

REFERANDUM MESELESİ

Başta Fransa ve Avusturya olmak üzere, bir çok ülke Türkiye'nin AB'ye girmesini referandum konusu yapabilir. Fransa'nın 1972 tarihinde İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın AB'ye girmesi konusunda yaptığı referandum haricinde, genişlemelerde genelde halk oyuna gidilmemektedir. Bu bilinçli yapılan bir tercihtir; çünkü, genişlemeler genelde elit projesidir. Halklar genelde genişlemelere çok sıcak bakmaz. Bunun en önemli sebebi de, birliğe yeni giren her ülke ile birlikte, pastadan kendilerine düşecek payın küçüleceği endişesidir. Bu yüzden, stratejik bir tercih olarak, genişlemelerde halklara pek yer yoktur.

Zaman zaman Türkiye'nin, Avrupa kamuoyunda negatif bir imajı olduğu, bunun da Türkiye'nin AB'ye girmesindeki en önemli bir sorun oluşturduğu ifade edilmektedir. Bu durumu fazla abartmak doğru değil. Romanya ve Bulgaristan gibi ülkeler için de, AB halkları çok olumlu düşünceler taşımamaktadır. Ancak mesele, Türkiye'nin önünü kesme noktasına varırsa, referandum bu konuda Türkiye karşı silah olarak kullanılabilir.

AB'NİN GELECEĞİ KONUSUNDAKİ BELİRSİZLİK

Müzakere sürecini etkileyecek bir diğer husus, AB'nin önümüzdeki yıllarda alacağı şekildir. AB 25 üyeli olmaya yeni alışmaktadır. Henüz bu konuda idarî ve ekonomik açıdan ne türlü sorunların çıkacağı tam olarak belli değil. Eğer önümüzdeki yıllarda bu genişlemeden dolayı AB kurumu büyük sorunlar yaşamazsa, Avrupalı karar vericiler daha sonraki

genişlemeye olumlu bakabilir. Şayet genişlemeden dolayı büyük zorluklarla karşılaşılırsa, bu durumda AB'deki karar vericiler yeni bir genişlemeden önce daha ihtiyatlı olacaklardır ki, bu Türkiye'nin müzakere sürecinin uzaması anlamına gelecektir.

Ayrıca, AB Anayasasının üye devletlerde parlamento ya da halk oylaması ile onaylanma süreci de bu bakımdan önemlidir. Anayasa'nın herhangi bir üye ülke tarafından reddedilmesi, AB içinde bir çok soruna ve krize yol açabilecektir, ki bu durumdan müzakereler de olumsuz etkilenebilir.

Diğer yandan, 17 Aralık kararları AB'deki karar vericilerin yeni genişleme konularında farklı düşünceler içinde olduklarını ortaya koymuştur. Daimi kısıtlamalar ya da sınırlandırmalar farklı bir statüde üyelik demektir. Bu şimdiye kadar pek görülmuş bir durum değil. Eğer bu durum değişmezse ve devam ederse, AB'nin farklı entegrasyon modellerine yeşil ışık yaktığı anlamına gelmektedir. Bu durumda, AB'nin entegrasyonu literatüründe çokça tartışılan daha esnek entegrasyon modellerinin uygulamaya konulması beklenebilir.

İÇ POLİTİKADA ZORLUKLAR

Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinin tecrübeleri bize göstermiştir ki, AB müktesebatına uyum göstermek aday ülkeler için iç siyaset açısından riskli durumlar meydana getirebilmektedir. Bazı araştırmacılara göre, Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinde bir çok müzakerelere başlayan hükümetin ömrü çok uzun olamamıştır. Türkiye açısından da özellikle tarım konusunda yapılacak yapısal değişiklikler ve tarımın modernleştirme çalışmaları, zaten işsizliğin büyük bir sorun olduğu ülkemizde yeni sıkıntı kaynağı oluşturabilir. Bu konuda, AB'den malî yardımların istenmesi gerekmektedir. Türkiye'nin bu yapısal dönüşümleri kendi kısıtlı imkânları ile

gerçekleştirmesi hayli zor görünmektedir. Tarım yanında, çevre, sağlık, kimya ve hijyen gibi konularda da, Türkiye'nin zorlanması muhtemeldir.

Öte yandan, AB'de karar alıcıların Türkiye'de başta Kürt asıllı vatandaşlarımız olmak üzere, Türkiye'de yaşayan bazı grupları etnik azınlık olarak görme eğiliminde olduğu aşıkârdır. Son olarak 2004 ilerleme raporu çerçevesinde de, bu sorun gene gündeme gelmişti. Azınlıkların korunması çerçevesinde AB'nin Türkiye'den daha fazla adımlar atmasını istemesi muhtemeldir. Son derece hassas olan bu konu Irak'ın kuzeyindeki gelişmelerle birlikte daha da hassas bir hale gelmiştir. Azınlık hakları ilişkisinde yeni taleplerin AB tarafından dile getirilmesi hükümeti zor durumda bırakabilir. Ayrıca, dinî azınlık çerçevesi içinde de, Sünni olmayan Müslüman azınlık tabirinin Alevî vatandaşlarımız için kullanılmaya başlandığı da görölmektedir. Ülkeyi oluşturan değişik gruplar arasındaki farklılıkların çok fazla altının çizildiği bir süreç içine girildiği gözlemlenmektedir.

Bütün bu gelişmeler, Türkiye'de Avrupa şüphecilğini artırabilir. Bu durum tabii ki, Türkiye-AB ilişkilerini olumsuz etkileyecektir.

ÖNERİLER

MÜSİAD olarak Türkiye'nin AB ile dengeli bir entegrasyona gitmesini ve bu konuda hükümetin dış politika kararlarını genel olarak doğru bulmaktayız. Ancak, bu durum Türkiye-AB ilişkilerinde, Türkiye'nin millî menfaatleri açısından tehlikeli gördüğümüz bazı hususlara dikkat çekmemize mâni değildir. Bunların büyük bir kısmı yukarıda ifade edilmiştir. Burada da, Türkiye-AB ilişkilerinde göz önüne alınmasını gerekli gördüğümüz hususları belirteceğiz.

GENEL HUSUSLAR

1. Geçmiş tecrübeler, AB'nin şu veya bu sebepten dolayı sözünde her zaman durmadığını göstermiştir. Aslında Avrupa menşeli olan Pacta sunt servanda ilkesine Avrupalıların Türkiye çerçevesi içinde sık sık uymadığı görülmektedir. Eğer verilen sözler tutulmuş olsaydı, şu anda Türkiye ile AB arasında serbest dolaşım sağlanmış ve Türkiye'ye MDAÜ'lerle aynı muamelede bulunuyor olunurdu. Hesabımızı yaparken, bu gerçeği göz önünde tutmak gerekmektedir.
2. AB ile ilişkilerimizi belirlemeye çalışırken, AB'nin görünür zaman dilimi içinde nasıl değişiklikler gösterebileceği de göz önünde tutulmalıdır. AB'nin, Türkiye'ye farklı bir kriter uygulama arzusu önümüzdeki yıllarda Birliğin bazı üyelerle daha gevşek bir yapıya haiz olma ihtimali bulunduğunu göstermektedir.
3. AB'ye tam üyelik, Türkiye açısından tarihin sonu değildir. Türkiye, AB'ye üyelikle sınırlandırılmaz. AB'ye üyelik, Türkiye'nin güç te-

merküz etmesi, kendini disipline etmesi, temel haklar ve hürriyetlerin ve daha demokratik bir rejimin Türkiye'de gelişmesi bakımından katkıda bulunabilir. Ancak, Türkiye'nin tarihî misyonuna, AB üyeliği dar gelecektir. AB üyesi olan Türkiye, Avrasya, Orta Doğu ve Afrika'da daha etkin bir dış politika ile küresel barışın gelişmesine büyük bir destek sağlayabilir.

4. AB'nin insan hakları, temel özgürlükler ve hukukun üstünlüğü ilkeleri, Müslümanların yaşama biçimini sınırlayan dar elbiselerdir. Türkiye, bu özgürlükleri kendi içinde sağlamakla birlikte, daha geniş kapsamlı bir hoş görü alanı oluşturmalıdır.
5. Temel haklar ve hürriyetler açısından, AB normlarının son nokta olduğunu söylemek pek doğru değil. Özellikle AB'de asimilasyoncu politikaların 11 Eylül sonrası dünyada eskiye göre daha çok telaffuz edilmeye başlanması, AB'de de farklılıklara saygı duyulan iklimde değişiklikler yaşanmaya başlandığı endişesini doğurmaktadır.
6. Türkiye-AB ilişkileri karşılıklıdır. Türkiye'nin her şart altında AB'ye tek taraflı muhtaç olduğu izlenimini vermek, doğru değil. Bu karşılıklı mecburiyet, ilişkilerin hemen kopamayacağını da gösterir. AB-Türkiye ilişkilerinin tarihî ve jeopolitik derinliği olan çok boyutlu bir konu olduğunu aklımızdan çıkarmamız gerekir.
7. AB, Türkiye'de inançları doğrultusunda yaşamak isteyen insanların çektiği sıkıntıları görmek istememektedir. AB, okullarda ve diğer kamu kurumlarında dinî özgürlüklerin sınırlandırılmış olduğu gerçeğini yok varsaymaktadır. Başörtülü öğrencilerin eğitim kurumlarına alınmaması ve kamu işyerlerinde çalıştırılmaması uygulamaları devam etmesine, işyerlerinde ibadethane açılmasına ve çalışanların serbestçe Cuma namazına gitmelerine hâlâ resmî olarak izin

verilmemesine; işyerlerinde oruç ibadetine yönelik yemek çıkarma düzenlemeleri yapılamamasına rağmen, temel hak ve hürriyetleri sadece azınlıkların istekleriyle sınırlandırmak, anlaşılır bir durum değildir.

MÜZAKERE SÜRECİ İLE İLGİLİ OLANLAR

1. Türkiye'nin, GKRY'yi adanın bütününe temsilen tanınması mümkün değil. Böyle bir tanıma, Türkiye'nin 1974'den buyana yaptığı tüm eylemleri ve KKTC'nin varlığını reddetmesi anlamına gelir ki, böyle bir kararı hiç bir Türk hükümetinin vermesi imkân dahilinde değildir. Bu yüzden, Ankara Anlaşması'nın 10 yeni ülkeye genişlemesi durumunda, GKRY'yi tanımadığı rezervini mutlaka koymalıdır.
2. Türkiye, Kıbrıs ve Ermenistan gibi sorunları, geline nokta bu pek kolay olamasa da, AB ile üyeliğin dışında tutmaya gayret etmelidir.
3. Müzakereler her ne kadar özü itibarıyla teknik gibi görünse de, Türkiye söz konusu olduğunda, bu konunun aynı zamanda siyasî bir karakter taşıdığı inkâr edilemez. Bu yüzden, müzakere ekibinin bu alanda da takviye edilmesi gerekmektedir.
4. Türkiye müzakerelere çok iyi hazırlanmalıdır. Daha önceki müzakere süreçleri detaylı olarak çok iyi incelenmeli ve bu konuda dersler çıkarılmalıdır. 35 müzakere dosyasının 26'sı ekonomi ile ilgilidir. Bundan dolayı, siyasî otorite ve bürokrasi temsilcileri yanında iş dünyası kuruluşları ve MÜSİAD olarak müzakere sürecinde istişare heyetinde yer almamız faydalı olacaktır.
5. Türkiye hiçbir şekilde ikinci sınıf üyelik anlamına gelecek düzenlemeleri kabul etmemeli. Türkiye-AB ilişkilerinin karşılıklı olduğu

unutulmamalı. Her iki taraf da, birbirlerinden kolayca vazgeçemez. Yani, AB'ye tek taraflı olarak sadece biz mecbur değiliz. Müzakerelerin, bu şuur içerisinde yürütülmesinde fayda var.

6. Müzakere sürecinde bazı hassas noktaların gündeme geleceği beklenmektedir. Türkiye'de bulunan farklı grupların etnik veya dinî azınlık olarak görülmesi, ayrılıkların fazla vurgulanmasına sebep olur; ki bu durum, halkımızın birbirinden kopuk farklı gruplara ayrılması anlamına gelebilir.
7. Türkiye'nin, malî destek almadan, tarım ve çevre gibi konularda yapısal dönüşümler gerçekleştirmesi zor görünmektedir. Bu konuda AB kurumları ve devletleri zorlanmalıdır. Gerekirse Türkiye, diğer aday ülkelerin yaptığı gibi, AB'den bu konuda geçici sınırlandırmalar talep etmelidir.
8. Orta vadede, Türkiye'de bir 'AB yorgunluğu' ortaya çıkabilir. AB konusunda beklentilerin bu kadar yüksek tutulması ve beklentilerin kısa vadede gerçekleşmemesi, Türkiye'de Avrupa şüphecilığının artmasına yol açacaktır. Bu yüzden, ülkeyi yönetenler, AB'ye üyelik mümkün olmasa bile, Türkiye'nin kendini modernize edebilecek ve halkına refah sağlayabilecek iç dinamiklere sahip olduğunu sık sık hatırlamalıdır.
9. AB ile üyelik müzakereleri, siyaset, iş dünyası, STK'lar ve medya zemininde bir, 'Millî dış politika meselesi' bağlamında değerlendirilmelidir. Farklı ve kutuplaşan duruşların, müzakere gücünü zayıflatan psikolojik zaafiyetler ortaya çıkarma tehlikesi vardır.